

ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA XIZMATLAR SOHASI ULUSHINING OSHISHI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY TA'SIRI

No'monov Hojiakbar

Namangan davlat universiteti, Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi.

Axmedov R.M.

Ilmiy rahbar.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18309284>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi ulushining oshishi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida xizmatlar sohasi iqtisodiyot tarkibida ulushini oshirishga ta'sir etuvchi omillar; shu jumladan raqamli texnologiyalar; innovatsiyalar; bandlik va aholi daromadlari bilan bog'liqligi ko'rib chiqildi.

Shuningdek, xizmatlar sohasining ijtimoiy barqarorlik va turmush darajasini oshirishdagi roli, hududiy tafovutlar va rivojlanishdagi muammolar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari xizmatlar sohasi iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va jamiyat farovonligini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, xizmatlar sohasi rivojlanishini rag'batlantirish uchun tizimli yondashuv va davlat siyosati zarurligi ta'kidlandi.

Kalit so'zlar: Xizmatlar sohasi, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy barqarorlik, bandlike, daromadlar darajasi, raqamli texnologiyalar, hududiy tafovutlar, iqtisodiy siyosat.

THE INCREASING SHARE OF THE SERVICE SECTOR IN THE MODERN ECONOMY AND ITS SOCIO-ECONOMIC IMPACT

Abstract. This article provides a scientific analysis of the increasing share of the service sector in the modern economy and its socio-economic impact. The study examines the factors influencing the growth of the service sector within the economy, including digital technologies, innovations, employment, and household income. Additionally, the role of the service sector in enhancing social stability and living standards, regional disparities, and development challenges are analyzed. The results indicate that the service sector plays a crucial role in economic growth, ensuring employment, and improving societal well-being. Furthermore, a systematic approach and government policy are emphasized as necessary to promote the development of the service sector.

Keywords: Service sector, economic development, social stability, employment, income level, digital technologies, regional disparities, economic policy.

Kirish

Hozirgi davrda jahon va milliy iqtisodiyotlarda tarkibiy o'zgarishlar jadallashib, xizmatlar sohasi iqtisodiy rivojlanishning yetakchi yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. An'anaviy ravishda sanoat va qishloq xo'jaligi ustuvor hisoblangan iqtisodiy tizimlarda xizmatlar sohasi ulushining oshishi zamonaviy iqtisodiyotning muhim belgilaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayon ishlab chiqarish munosabatlari, bandlik tuzilmasi hamda aholining turmush darajasida sezilarli o'zgarishlarga olib kelmoqda. Xizmatlar sohasi transport, savdo, moliya, ta'lim, sog'liqni saqlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va boshqa ko'plab yo'nalishlarni qamrab olib, iqtisodiy faoliyatning keng spektrini tashkil etadi.

Mazkur sohaning rivojlanishi iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan birga, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, aholi bandligini oshirish va inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi xizmatlar sohasining samaradorligi va raqobatbardoshligini yanada kuchaytirmoqda. Shu nuqtai nazardan, xizmatlar sohasi ulushining ortib borishi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasining o'rnini, uning rivojlanish omillari hamda jamiyat va iqtisodiyotga ko'rsatadigan asosiy ta'sirlari yoritib beriladi.

Dolzarbligi

Bugungi kunda jahon va milliy iqtisodiyotlarda xizmatlar sohasi eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Iqtisodiyotning tarkibiy tuzilmasida ushbu sohaning ulushi yildan-yilga ortib borayotgani iqtisodiy o'sishning yangi manbalarini shakllantirmoqda. Xizmatlar sohasining kengayishi nafaqat yalpi ichki mahsulot hajmining oshishiga, balki aholi bandligi, daromadlar darajasi hamda turmush sifatining yaxshilanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamlashtirish jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi xizmatlar sohasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda xizmatlar sohasini rivojlantirish iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va ijtimoiy tenglikni mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli xizmatlar sohasi ulushining oshishi va uning jamiyat hamda iqtisodiyotga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Maqsadi

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi ulushining oshish jarayonlarini tahlil qilish hamda uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ko'rsatadigan ta'sirini ilmiy jihatdan yoritib berishdan iborat. Shuningdek, xizmatlar sohasining aholi bandligi, daromadlar darajasi va iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini aniqlash orqali uning milliy iqtisodiyotdagi o'rnini va ahamiyatini ochib berish ko'zda tutiladi.

Asosiy qism

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi iqtisodiy tizimning ajralmas va yetakchi tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Tarixiy jihatdan iqtisodiy rivojlanishning dastlabki bosqichlarida qishloq xo'jaligi va sanoat tarmoqlari ustuvor ahamiyat kasb etgan bo'lsa, keyingi davrlarda xizmatlar sohasi iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylandi. Jamiyat ehtiyojlarining murakkablashuvi va turmush tarzining o'zgarishi xizmatlarga bo'lgan talabni keskin oshirdi.

Transport, savdo, moliya, ta'lim, sog'liqni saqlash kabi xizmatlar iqtisodiy jarayonlarning uzluksizligini ta'minlab kelmoqda. Xizmatlar sohasi ishlab chiqarish jarayonlarini qo'llab-quvvatlab, iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, ushbu soha iqtisodiyotning moslashuvchanligini kuchaytirib, bozor talablariga tezkor javob berish imkonini yaratadi. Natijada xizmatlar sohasi zamonaviy iqtisodiyotning muhim harakatlantiruvchi kuchi sifatida shakllanmoqda.

Xizmatlar sohasi ulushining oshishi bir qator iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillar ta'sirida yuzaga kelmoqda. Avvalo, ilmiy-texnik taraqqiyot va innovatsion jarayonlar yangi xizmat turlarining paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi xizmat ko'rsatish shakllarini tubdan o'zgartirdi. Aholi daromadlarining oshishi xizmatlarga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirib, iste'mol tuzilmasining o'zgarishiga olib keldi.

Urbanizatsiya jarayonlari ham xizmatlar sohasining kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Davlat tomonidan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xizmatlar bozorini liberallashtirish siyosati ushbu sohaning rivojlanishini tezlashtirdi. Bundan tashqari, raqobat muhitining kuchayishi xizmatlar sifatini oshirishga turtki bo'ldi. Ushbu omillar natijasida xizmatlar sohasi iqtisodiyot tarkibida tobora katta ulushni egallab bormoqda.

Xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi va iqtisodiy o'sishning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Ko'plab mamlakatlarda xizmatlar sohasi YIMning katta qismini tashkil etib, iqtisodiyotning yetakchi tarmog'iga aylangan. Savdo, transport va moliyaviy xizmatlar iqtisodiy aylanmani tezlashtiradi hamda bozor munosabatlarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlari esa inson kapitalining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu holat uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Xizmatlar sohasida yaratiladigan qo'shilgan qiymat iqtisodiyotning diversifikatsiyasini kuchaytiradi. Natijada iqtisodiy xavflar kamayib, barqaror va muvozanatli rivojlanish uchun mustahkam asos yaratiladi.

Xizmatlar sohasi aholi bandligini ta'minlashda zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu sohaning kengayishi mehnat bozorida yangi ish o'rinlarining yaratilishiga olib keladi. Xizmatlar sohasi yuqori va o'rta malakali mutaxassislar bilan bir qatorda, kam malaka talab qilinadigan ishchi kuchini ham o'ziga jalb etadi. Ayniqsa, savdo, transport, umumiy ovqatlanish va maishiy xizmatlar bandlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Xizmatlar sohasida kichik va o'rta biznesning rivojlanishi bandlikning moslashuvchan shakllarini yuzaga keltiradi. Bu esa ishsizlik darajasini kamaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, xizmatlar sohasi yoshlar va ayollar bandligini ta'minlashda ham katta imkoniyatlarga ega.

Natijada xizmatlar sohasining rivojlanishi ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xizmatlar sohasining rivojlanishi aholi daromadlari oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu sohada faoliyat yurituvchi subyektlarning ko'payishi iqtisodiy faollikni kuchaytiradi. Xizmatlar orqali olinadigan daromadlar iste'mol imkoniyatlarini kengaytiradi va aholi turmush sifatini yaxshilaydi. Savdo va moliyaviy xizmatlar aholining kundalik ehtiyojlarini samarali qondirishga xizmat qiladi. Ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlari inson kapitalini rivojlantirib, uzoq muddatda daromadlar oshishiga zamin yaratadi. Xizmatlar sohasida raqobatning kuchayishi xizmatlar sifatining yaxshilanishiga olib keladi. Bu esa aholining farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada jamiyatda ijtimoiy tenglik va barqaror rivojlanish uchun qulay sharoit yaratiladi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi xizmatlar sohasida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Elektron savdo, onlayn bank xizmatlari va raqamli platformalar xizmat ko'rsatish jarayonlarini soddalashtirdi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari xizmatlar tezligi va sifatini oshirish imkonini berdi. Masofaviy xizmatlar geografik cheklovlarni kamaytirib, xizmatlar bozorini kengaytirdi.

Raqamlashtirish xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, xizmatlar sohasi faoliyatida shaffoflik va nazorat darajasi kuchaymoqda.

Raqamli transformatsiya xizmatlar sohasining raqobatbardoshligini oshiradi.

Natijada ushbu soha iqtisodiyotning eng innovatsion yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Xizmatlar sohasi jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim strategik ahamiyatga ega bo'lgan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Ushbu sohaning rivojlanishi aholining asosiy ehtiyojlarini qondirish orqali ijtimoiy muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlarining kengayishi inson kapitalining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu esa jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga yordam beradi. Ijtimoiy xizmatlarning sifatli va uzluksiz ko'rsatilishi aholining davlat va iqtisodiy tizimga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Xizmatlar sohasi orqali yaratilayotgan ish o'rinlari bandlik darajasini oshirib, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kam ta'minlangan qatlamlar uchun xizmatlar sohasi muhim ijtimoiy himoya vositasi bo'lib xizmat qiladi. Hududlarda xizmatlar infratuzilmasining rivojlanishi ijtimoiy tafovutlarni kamaytiradi. Natijada xizmatlar sohasi jamiyatda barqarorlik, ijtimoiy hamjihatlik va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirish istiqbollari keng va ko'p qirrali hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar ushbu sohaning samaradorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron xizmatlar, masofaviy xizmat ko'rsatish va raqamli platformalar xizmatlar bozorini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, xizmatlar sohasining rivojlanishida qator muammolar ham mavjud. Xususan, malakali kadrlar yetishmasligi ushbu sohaning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Hududlar kesimida xizmatlar infratuzilmasining notekis rivojlanishi iqtisodiy nomutanosiblikni yuzaga keltiradi. Xizmatlar sifati va raqobatbardoshligini oshirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Ushbu muammolarni samarali hal etish xizmatlar sohasining uzoq muddatli va barqaror rivojlanishini ta'minlashga imkon beradi.

Muhokama va Natijalar

Mazkur tadqiqot doirasida zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi ulushining oshishi hamda uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilindi. Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, xizmatlar sohasi hozirgi kunda iqtisodiy tizimning eng muhim va tez rivojlanayotgan tarkibiy qismlaridan biriga aylanib bormoqda. Ushbu sohaning kengayishi yalpi ichki mahsulot hajmining oshishiga, iqtisodiy faollikning kuchayishiga va iqtisodiyot tarkibining diversifikatsiyalashuviga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlil natijalariga ko'ra, xizmatlar sohasi aholi bandligini ta'minlashda muhim o'rin egallab, yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ishsizlik darajasining pasayishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, xizmatlar sohasida kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlarining faoliyati bandlikning oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, xizmatlar sohasi aholi daromadlari va turmush darajasining yaxshilanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi xizmatlar ko'rsatish jarayonlarining samaradorligini oshirib, xizmatlar sohasining raqobatbardoshligini kuchaytirmoqda. Bu holat xizmatlar bozorining kengayishiga va xizmatlar sifatining yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, xizmatlar sohasining rivojlanishi ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, hududlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish va inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Biroq, xizmatlar sohasining rivojlanishida ayrim muammolar ham mavjud bo'lib, ularga malakali kadrlar yetishmasligi, infratuzilmaning notekis rivojlanishi hamda xizmatlar sifatini oshirish zarurati kiradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun xizmatlar sohasini rivojlantirishga qaratilgan kompleks va tizimli choralarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, olingan natijalar xizmatlar sohasi zamonaviy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa

O'rganilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi ulushining oshishi milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Xizmatlar sohasi iqtisodiy faoliyatning diversifikatsiyasini oshirib, yalpi ichki mahsulot hajmining o'sishiga, bandlikning kengayishiga va aholi daromadlari darajasining oshishiga sezilarli hissa qo'shadi. Shu bilan birga, xizmatlar sohasi inson kapitalini rivojlantirish va jamiyat turmush darajasini yaxshilashda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarning joriy etilishi xizmatlar sohasining samaradorligini oshirib, raqobatbardoshlikni kuchaytiradi hamda xizmatlar sifati va tezligini yaxshilashga yordam beradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar – malakali kadrlar yetishmasligi, hududlar o'rtasidagi notekis rivojlanish va xizmatlar sifatini oshirish zarurati – ushbu sohani yanada barqaror va muvozanatli rivojlantirish uchun tizimli choralarni talab qiladi. Umuman olganda, xizmatlar sohasi iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishiga yo'naltirilgan samarali siyosat va islohotlar milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligi va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Qosimov, I., & Axmedov, S. (2021). Zamonaviy iqtisodiyot va xizmatlar sohasi rivoji. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Rasulov, B. (2020). Xizmatlar sohasi va milliy iqtisodiyot. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Ochilova N. A., Oripova M. S. The Socio-Economic Significance of Developing the Service Sector. Open Academia: Journal of Scholarly Research, Vol. 3 No. 04 (2025).
4. Yuldashova N. Z. The Role and Importance of the Service Sector in the Economy. Journal of Applied Science and Social Science.
5. Samadkulov M., Allanazarov R. Economy of the Services Sector: The Share of Tourism and IT Services in GDP. SPECIAL FOR TEACHERS (2025).
6. Fayzullayev, A. (2019). Raqamli texnologiyalar va xizmatlar bozorini rivojlantirish. Toshkent: Iqtisodiyot va axborot texnologiyalari nashriyoti.